Стратегічний діалог №2

Освіта та гуманітарний вимір: Україна та Центральна Азія як простір академічної та культурної взаємодії

Дата	**19 березня 2026 року**
Формат	Онлайн (Zoom), 90 хвилин
Учасники	16 осіб: Центральна Азія — 11, Україна — 5

1. Геополітичний контекст

Освітній та гуманітарний виміри є одними з найбільш інструменталізованих у регіональній геополітиці Центральної Азії. Саме через університети, культурні центри та медіа відбувається формування довгострокової «якірної» залежності, що визначає не лише академічні, а й суспільні та ціннісні орієнтири наступних поколінь. Другий стратегічний діалог відбувся в умовах відкритої конкуренції між кількома моделями гуманітарного впливу в регіоні.

Що декларує Москва: освіта як інструмент стратегічного утримання

Аналітичні центри, близькі до Кремля, відверто визначають освіту як ключовий інструмент «м'якої інтеграції». Росія зберігає явне лідерство за кількістю студентів із країн ЦА та мережею філій університетів у регіоні (МДУ, РУДН, МДІМВ, «Россотрудничество», телеканал «МИР»). Мета — формування довгострокової «якірної» пов'язаності ринків праці та компетенцій. Горизонт до 2030 року — «інтеграція гуманітарних систем: єдині освітні стандарти, спільний цифровий простір».

Водночас новий указ Президента РФ від 15.10.2025 про міграційну політику на 2026–2030 роки фактично посилює контроль над трудовими мігрантами та студентами з ЦА, обмежуючи присутність членів їхніх сімей. Це суттєво знижує привабливість Росії як освітнього напрямку та відкриває вікно можливостей для України.

Ключовий висновок: там, де Росія намагається інструменталізувати освіту для формування залежності, Україна може запропонувати модель партнерства — з виходом на академічний простір ЄС, визнаними дипломами та системою цінностей, заснованою на верховенстві права.

Конкуренція за гуманітарний вплив у ЦА є реальною: окрім Росії, активно діють Китай (програми Конфуція), ЄС (Erasmus+), Туреччина (YTB, TİKA) та США (FLEX, UGRAD). Україна поки що займає скромне місце в цьому просторі — проте саме ця незайнята ніша є стратегічною можливістю. Євроінтеграційний курс України означає, що академічна співпраця з нею відкриває студентам і науковцям із ЦА фактичний доступ до простору ЄС — і це є унікальною перевагою, якої не має жоден інший регіональний гравець. В таких умовах співробітництво в гуманітарній сфері набуває також значення інструменту "м'якої сили" Для України це відкриває можливість зміцнення своєї присутності у регіоні не лише через інституційні проекти, а й через формування позитивного освітнього та культурного образу.

2. Аналіз дискусії

2.1. Освіта як найстійкіша платформа міжрегіональної співпраці

Учасники одностайно визначили освітню сферу як найбільш стійку основу для розвитку довгострокових зв'язків між Україною та країнами ЦА. На відміну від економічних чи логістичних проєктів, освітня співпраця формує міжлюдські зв'язки, що зберігаються незалежно від геополітичної кон'юнктури. Університети розглядалися не просто як навчальні заклади, а як інституційні платформи для сталого діалогу — здатні запускати спільні дослідницькі ініціативи, програми подвійних дипломів та короткострокові навчальні курси.

2.2. Академічна мобільність: потенціал є, реалізація — обмежена

Окремим фокусом дискусії стала проблема розриву між декларованим інтересом та реальним рівнем академічної мобільності. Учасники констатували, що попри взаємний інтерес, обмін студентами і викладачами між Україною та країнами ЦА залишається мінімальним. Серед причин — інституційні бар'єри, відсутність спільних програм, мовні труднощі та недостатнє фінансування. Водночас було наголошено, що саме війна стала додатковим чинником, який зупиняє потенційних партнерів: сприйняття України як небезпечного місця блокує навіть ті контакти, що могли б розвинутися. Показово, що один з учасників у відкритому опитуванні прямо вказав на необхідність «показати, що працювати в Києві безпечно».

2.3. Цифровий формат як pragmatична відповідь на бар'єри

В умовах воєнного стану та обмеженої фізичної мобільності учасники визначили онлайн-формати співпраці як реалістичну та ефективну альтернативу. Обговорювалися онлайн-курси, спільні цифрові освітні платформи, вебінари та дистанційні дослідницькі проєкти. Цифровий вимір розглядався не як тимчасовий замінник, а як самостійний формат, що має власні переваги — доступність, масштабованість та подолання географічних обмежень. Окремо було згадано потенціал «освітніх екосистем» та «цифрової спадщини» як нових форм взаємодії між університетами України та ЦА.

2.4. Гуманітарна дипломатія як інструмент довіри

Учасники наголосили на ролі культурних обмінів та гуманітарних ініціатив у зниженні бар'єрів взаєморозуміння. Гуманітарна дипломатія розглядалася не як «м'яка» надбудова над «реальною» співпрацею, а як самостійний і необхідний інструмент формування довіри — без якої жоден практичний проєкт неможливий. Конкретний досвід УжНУ у розвитку партнерства з університетами Казахстану було представлено як приклад того, що навіть в умовах воєнного часу академічна співпраця є можливою і результативною. Таким чином, розвиток академічних та культурних зв'язків слід розглядати як інвестицію у довгострокову архітектуру взаємодії між Україною та країнами Центральної Азії.

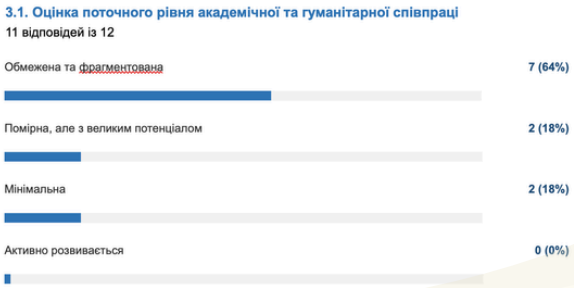
2.5. Ключові бар'єри

Дискусія дозволила чітко структурувати основні перешкоди для розвитку співпраці:

- Різниця в освітніх стандартах та системах визнання дипломів
- Недостатня інституційна координація між університетами та міністерствами
- Мовні бар'єри — відсутність спільної мови комунікації (попри те, що російська ще виконує цю функцію в регіоні, її роль поступово знижується)
- Обмежений рівень поінформованості: університети не знають про можливості одне одного
- Сприйняття безпекових ризиків, пов'язаних із воєнним станом в Україні
- Недостатнє фінансування та відсутність спільних грантових механізмів

3. Результати опитування (Mentimeter)

Під час заходу проведено інтерактивне опитування Mentimeter. У різних запитаннях взяли участь від 10 до 11 учасників із 12 зареєстрованих.

Висновок: 64% учасників оцінюють співпрацю як обмежену та фрагментовану. Жоден з учасників не вважає її активно розвинутою. При цьому 18% бачать помірний рівень із великим потенціалом — це важливий сигнал: там, де є хоча б мінімальний контакт, виникає усвідомлення можливостей. Головне завдання — перетворити потенціал на системну взаємодію.

3.2. Головний бар'єр для розвитку співпраці

11 відповідей із 12; 19 голосів загалом

war 6 відповідей (32%)	**Інші відповіді (по 1 голосу):** funding • language • law • insecurity • limited contacts • limited public diplomacy • logistics • geopolitical situation • «інфо бар'єри» • «логістика» • «політична воля» • create a working group • safe

Висновок: Війна як бар'єр названа 32% учасників — це найпотужніший одиночний сигнал опитування. Проте решта відповідей формують не менш важливу картину: фінансування, мова, право, інформаційні бар'єри і «політична воля» — це системні проблеми, що існуватимуть і після завершення активної фази конфлікту. Їх вирішення не може відкладатися до миру.

3.3. Практична ініціатива для зміцнення академічної та культурної співпраці

10 відповідей із 12; 16 пропозицій

Тематичний кластер	Пропозиції учасників
Онлайн-формати	Online cooperation • Join online meetings and discussions • Онлайн ознайомчі лекції • Онлайн культурні та освітні програми
Студентська мобільність	New programs for students (×2) • Academic mobility • Обміни студентські. Фінансування програм досліджень
Міжурядова та інституційна	Intergovernmental cooperation • Ініціатива • Головне виступити з ініціативою • Political will
Культурні ініціативи	Організація культурних заходів, сучасне мистецтво • Ознайомчий тур
Практичні кроки	Join projects • Показати що працювати в Києві безпечно

3.4. Напрями співпраці з найбільшим потенціалом

11 відповідей із 12; рейтингування за пріоритетністю (1 — найважливіший)

#	Напрям	Оцінка учасників
1–2	**Культурні обмінні програми**	4 голоси на 1-му місці; сильний пріоритет у більшості учасників
1–2	**Освітні програми та партнерства**	4 голоси на 1-му місці; нульове представлення на 2-му і 5-му місцях — чіткий поляризований сигнал
3	**Цифрові / онлайн освітні ініціативи**	Рівномірний розподіл між 1-м, 3-м і 5-м місцями — універсально прийнятний варіант
4	**Спільні дослідницькі проєкти**	Переважно 2-е місце; стабільний середній пріоритет
5	**Академічна мобільність (студенти та дослідники)**	Пік на 4-му місці; сприймається як бажаний, але важкодосяжний напрям

4. Висновки та консенсусні позиції

За підсумками дискусії та результатами опитування можна виокремити такі ключові консенсусні позиції:

- Освітня та гуманітарна співпраця між Україною та ЦА залишається критично недорозвиненою — і це є водночас викликом та стратегічною можливістю. Жоден учасник не оцінив її як «активно розвинуту», проте всі підтвердили наявність потенціалу.
- Війна є реальним, але не єдиним бар'єром. Системні проблеми — фінансування, стандарти, інституційна координація, інформаційні бар'єри — вимагають вирішення незалежно від безпекової ситуації.
- Онлайн-формати є не тимчасовим компромісом, а самостійним і ефективним інструментом співпраці, що дозволяє долати як географічні, так і безпекові бар'єри.
- Культурні обміни та освітні програми мають найвищий пріоритет серед учасників — і саме тут Україна може запропонувати модель, альтернативну російській: орієнтовану на академічні стандарти ЄС, а не на формування залежності.
- Погіршення умов для студентів і трудових мігрантів із ЦА в Росії (нова міграційна концепція 2025 року) відкриває конкретне вікно можливостей для залучення центральноазійських студентів до українських університетів.

4.1. Можливі сценарії розвитку співробітництва

На основі експертного обговорення можна виділити кілька практичних сценаріїв:

Сценарій 1: Формування стійких академічних партнерств

Розвиток спільних освітніх програм, подвійних дипломів та наукових консорціумів.

Сценарій 2: Створення цифрових освітніх платформ

Запуск онлайн-курсів та спільних освітніх продуктів за участю університетів України та Центральної Азії.

Сценарій 3: Розвиток культурно-гуманітарних ініціатив

Проведення спільних проектів у сфері культури, мистецтва та публічної дипломатії.

Сценарій 4: Підтримка мобільності через гібридні формати

Поєднання офлайн-обмінів із онлайн-взаємодією для розширення охоплення.

5. Рекомендації

5.1. Для університетів та академічних інституцій

- Запустити спільну онлайн-платформу університетів України та ЦА для координації освітніх та дослідницьких ініціатив, обміну курсами, науковими матеріалами та оголошеннями про можливості співпраці — як перший практичний крок до інституційної взаємодії без фізичної мобільності.
- Розробити пілотні програми подвійних дипломів між українськими університетами та університетами Казахстану і Узбекистану, з перспективою визнання в рамках Болонського процесу. Досвід УжНУ є готовою моделлю для масштабування.
- Створити спільні дослідницькі групи з актуальних для обох регіонів тем (сталий розвиток, цифрова трансформація, продовольча безпека) як основу для грантових заявок до ЄС та міжнародних фондів.

5.2. Для урядів та профільних міністерств

- Укласти міжурядові угоди про взаємне визнання дипломів між Україною та країнами ЦА — це усуне один з ключових системних бар'єрів і відкриє ринок праці для взаємної мобільності фахівців.
- Розробити цільову державну програму стипендій для студентів із країн ЦА в українських університетах з фокусом на пріоритетні напрямки — як альтернативу програмам Россотрудничества, зорієнтованим на формування залежності.
- Активно комунікувати безпекову ситуацію в Україні для зарубіжної академічної аудиторії: більшість обмежень у фізичній мобільності пов'язані не з реальними ризиками, а з інформаційними бар'єрами та відсутністю актуальних даних.

5.3. Для міжнародних партнерів та донорів

- Розширити програму Erasmus+ на академічних партнерів із ЦА через українські університети як «точку входу» до європейського освітнього простору — це реалізує унікальну порівняльну перевагу України.
- Підтримати формування мережі експертів і випускників програм обміну, створення спільного цифрового гуманітарного простору Україна–ЦА: онлайн-курси, спільні архіви культурної спадщини, мультимовні освітні ресурси.
- Фінансувати ознайомчі візити та культурні заходи як інструменти зниження інформаційних бар'єрів — особливо в перший рік після завершення активної фази конфлікту, коли «вікно довіри» буде максимально відкритим.

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у межах проєкту «Європа – Центральна Азія: діалог без кордонів».

Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково збігається з позицією Міжнародного фонду «Відродження».